

1

Niet te hoeven weten wie Swartjes is, zou ons vrijwaren van heel wat narigheid. Het zou ons om te beginnen verlossen van de vraag of er wel ooit een dienstplichtig sergeant van die naam bestaan heeft. Helaas, geheel ondenkbaar is dat niet. Waardoor het al bijna niet anders kan of op een goeie ochtend zal hij op de rand van zijn bed de veters van zijn soldatenkistjes hebben zitten strikken. Gewassen en geschoren had hij zich al. Zijn haar zat netjes, zijn pukkel was ingepakt, hij kon gaan.

Sergeant Bouman lag nog op één oor, maar moest al wakker zijn. Juist op het punt de kamer te verlaten hoorde Swartjes hem kreunen, maar negeerde hem. Hij kon nu even niet voorzien in diens eeuwige behoefte aan aandacht en medeleven, hij moest opschieten. Op weg naar de deur wierp hij nog een laatste blik in de spiegel boven de wastafel, betastte zijn kin, stuitte op een onregelmatigheid die hem bij het scheren niet was opgevallen – een puistje? – en boog naar voren om het beter te bekijken.

‘Bijzonderheden?’ hoorde hij vragen.

Swartjes trok zijn hand terug, als betrapt. Het was een rechtmatige vraag. Wat? Het was de reglementaire vraag – bij het overnemen van de wacht ja, maar niet hier op hun slaapkamer. ‘Ja, je nest uit komen, luilak,’ zei hij. ‘t Is tien voor zes.’

‘Noteer,’ zei Bouman, ‘tien voor zes.’

Zonder verder commentaar zette Swartjes zijn baret op, trok deze maximaal schuin over zijn rechteroor, zwaaide zijn pukkel over de schouder en verliet de kamer.

Buiten, in gezwinde pas het exercitieterrein overstekend, kon hij het niet helpen te glimlachen.

Bouman... Allesbehalve ’n ochtendhumeur...

Swartjes zou hem met alle plezier van repliek hebben gediend, zijnde iemand die een ander niet graag het laatste woord gunde. Nog zag hij Boumans sympathiek blozende hoofd opduiken boven de rand van de deken, het domme vermaak op dat hoofd, een licht sadistisch trekje dat hem tot voor kort nooit zo was opgevallen, maar dat de laatste tijd ongemerkt een vast bestanddeel van Boumans wezen was gaan uitmaken.

Om één minuut voor zes bereikte hij het bureelgebouw, betrad de hal en liep op de deur van het wachtlokaal af, dat zich direct naast de ingang bevond. Met de klink in zijn hand, de ogen op zijn polshorloge gevestigd wachtte hij af, tot de secondewijzer de minuut had vol getikt, en opende de deur.

‘Zo, baret,’ zei sergeant Zwindt toonloos.

‘Zo, klep,’ zei Swartjes al even vlak.

‘Maar weer net op tijd, niet?’

‘Ffft, wat ’n gore lucht hier!’ antwoordde Swartjes, terwijl hij zijn baret op het bureau smeed.

Met stil afgrijzen keek sergeant Zwindt op het hoofdedeksel neer. De lange doorwaakte nacht was hem aan te zien. Zijn ogen, onveranderlijk koud en blank, puilden uit, zijn oogwallen zagen blauw als hardgekookte eieren. Hij klopte zijn pijp uit in de asbak. Met zijn legercolbert al dichtgeknoopt, zijn pet met de stijve klep in de hand wachtte hij nog. Swartjes wist waarop, maar aarzelde. Hoe geëigend het woord op deze plek en dit ogenblik ook was, hij kreeg het niet uit zijn strot. Aangezien het verplicht was en het ernstige gevolgen kon hebben als hij het niet uitsprak, moest het welhaast de wens zijn geweest een catastrofe te voorkomen toen hij zichzelf hoorde vragen: ‘Bijzonderheden?’

‘Je baret op, sergeant,’ gebood sergeant Zwindt. ‘Ik weiger de wacht over te dragen aan iemand die halfnaakt is.’

Swartjes had het kunnen weten: de reglementaire vraag, en niemand hechtte meer belang aan reglementen dan Zwindt – even gemakkelijk lapt hij ze aan zijn laars. ‘Bijzonderheden... Man, schei toch uit! Er gebeurt hier toch nooit ene donder.’

‘O nee?’ zei Swartjes. ‘En die dikke puf dan?’ en hij liep naar een van de ramen en zette het open met een gezicht, alsof de naarbuiten slaande walm een persoonlijk affront was. In één moeite door leegde hij de asbak in het vat bij de wc.

‘Die knallen gehoord daarstraks?’ vroeg Walter. ‘De

brandweer is weer bezig. Kijk ze 'ns oefenen ginds', en hij wees uit het raam, naar de dennen verderop, waarachter vandaan onder de zwaar betrokken lucht een dikke rookpluim opkringelde.

'Oefenen kun je niet vaak genoeg,' zei Swartjes koeltjes, minder om de wijsheid zelf dan om Walter iets mee te geven waarmee hij de deur uit kon. Maar Walter ging de deur niet uit. Hij had zijn klep vast, maar leek vooralsnog niet van plan hem op te zetten. Ook toen Swartjes al achter het bureau zat, bleef hij naar buiten staan turen, pesterig wijzend op iets wat overduidelijk was, h'ij nota bene, sergeant Zwindt, die bij voortduring beweerde het beneden zijn stand te vinden zich met dienstplichtigen in te laten. Een nacht lang in jezelf ronddraaien, het wás ook zwaar, het moest ook voor Walter weer een marteling zijn geweest.

Swartjes deed maar net of Walter er niet meer was. Hij had zijn pukkeltje geopend, haalde er een schrift, potlood en gum uit en verdeelde de artikelen over het stalen oppervlak van het bureau, terwijl Walter bleef staan, bleef plakken, een spelletje dat hij wel móést verliezen. Want ééns moest hij gaan – je kunt nu eenmaal niet eeuwig blijven. Dat scheen hij ten slotte zelf te beseffen. Met een hooghartige blik draaide hij zich om, zette een krabbel in het rapportenboek, streek zijn zwarte kuif op, dekte deze met beide handen stevig wringend af met zijn klep en vertrok.

Na het raam gesloten te hebben ging Swartjes weer zitten en keek op zijn horloge. Kwart over zes, en hij verschoof het potlood een stukje in de richting van het

schrift. Een blik in het rond leerde hem wat hij eigenlijk al wist: dat er weinig te zien was in dit lokaal en dat er weinig gebeurde. Toch bleek het bij elke overname van de wacht weer terrein dat helemaal op je voorganger heroverd moest worden, vooral als deze dignitaris Walter Zwindt heette. Bij elke overdracht moest je jezelf als het ware stormenderhand in het rechtmatig bezit ervan herstellen – een rehabilitatie evenwel die de geoefende militair geenszins zwaar zou moeten vallen, meende hij. Dus stak hij voor optimaal comfort zijn benen ver vooruit onder het bureau, vergat de lege blik die Walter hem had toegeworpen vanaf de drempel, liet zijn ogen rondgaan, bezag op ongedwongen wijze het sleutelbord naast de deur, het stalen bureau, monsterde de asbak op het bureau, de telefoon die ernaast stond, de handen van het dienstplichtig personage dat die telefoon bewaakte.

‘Geen bijzonderheden,’ mompelde hij.

Hij had geen hekel aan Walter Zwindt. Of dat wederzijds was, viel te bezien. Walter had er nooit een geheim van gemaakt dat hij maar een lage dunk had van dienstplichtigen. Zelf was hij namelijk niet dienstplichtig – beroeps evenmin. Walter was kvv’er, wat stond voor ‘kortverbandvrijwilliger’, in de omgang ook wel ‘korte-standsverbijstering’ geheten, twee termen voor één en hetzelfde fenomeen, verwijzend naar die orde van ongelukkigen die voor vier jaar tekenden voor de dienst.

Walter was trots op zijn status van kvv’er. Als zodanig genoot hij zekere privileges. Zo had hij, anders dan

dienstplichtigen van zijn rang, toegang tot de officiersbar, en mocht hij 's avonds naar believen de kazerne uit. Walter sliep thuis in Schaarsbergen bij zijn vriendin, behalve als hij de volgende ochtend de wacht moest overnemen. Dan bleef hij net zo lief in de kazerne waar hij ook een bed had – wat volgens Swartjes en Bouman ook weer een privilege was, want het stond bij hen op de kamer. Maar Walters voornaamste privilege was toch het feit dat hij als kvv'er geen baret droeg, maar een klep.

Maar wat zit ik te malen over Walter? dacht Swartjes. Is hij al die aandacht wel waard...?

Misschien kwam het door Bouman dat hij er zo'n punt van maakte, want vaak hadden ze het hierover. 'Is 't niet om te kotsen?' vroeg Bouman zich af, 't idee dat je uitstekend kunt functioneren in de maatschappij zonder weet te hebben van iemand als Walter, maar dat je hier, binnen de omheiningen, voor 'm moet buigen, omdat-ie 'n klép opheeft?'

'Zeker,' gaf Swartjes toe, 'zeker is dat om van te kotsen, Bouman. Maar niet te hard. 't Is zaak om belééfd te kotsen, blijmóedig te kotsen, 'n mens helemaal begrijpen doe je toch niet. Ooit zullen de rollen omgekeerd zijn, let op mijn woorden. Dan zal-ie buigen voor óns. De zoom van ons gewaad zal-ie kussen...'

Dat had hij gezegd tegen Bouman, want ja, de materie boeide hem. Maar of hij het zelf geloofde...? Als hij eraan dacht, de jaren die zouden verstrijken voor Walter voor hen door de knieën zou gaan, het vele werk dat nog verzet moest worden, dan ging hij wel eens twijfelen aan de dienst.

Plotseling betrapte hij zich erop dat hij aldoor naar het zwartbakelieten geval vóór hem op het bureau zat te kijken. Graag had hij de hoorn eraf genomen en het nummer van Kooiker willen draaien, zijn oude schoolkameraad uit Dordrecht. Die studeerde nu in Nijmegen, maar Swartjes had zijn nummer niet. Daarbij, gebruik van het toestel voor eigen doeleinden was verboden. Het zou niet eens kúnnen, aangezien het niet op het landelijk net was aangesloten, maar rechtstreeks was verbonden met Den Haag, het ministerie van Defensie. Swartjes had het ding nooit horen gaan. Niemand had dat, en dat was maar goed ook, als je majoor Bunnink mocht geloven. ‘Want áls-ie gaat, sergeant, wat hebben we dan? Juist, stront aan de knikker! Fase Een breekt aan, wat dus wil zeggen...?’

‘Dreiging.’

‘Dreiging ja, zowel van buiten als intern!’

Wachtlopen... Het was een vak apart. Hoe langer je het deed, hoe groter de verbijstering om de schraalheid hier, de rust tussen deze betonnen muren, de nijpende stilte die heerste in deze bunker. Wat dat betreft mocht de diensthebbende wachtloper nog van geluk spreken dat de inventaris sinds kort was uitgebreid met een aquarium. Aan de overzijde tegen de wand stond het, op een ijzeren onderstel. Zijn groene licht fleurde de ruimte een beetje op – een aanwinst, ook al zat er maar één visje in, de vis van majoor Bunnink. Eerder had die bak boven gestaan, op de administratie, maar de majoor had dat omslachtig gevonden, ’s nachts bovendien te eenzaam voor zijn vis, en had het ding met

goedvinden van de generale staf hierheen laten verhuizen, waar immers permanent iemand aanwezig was.

Ook dat, die vissenbak, gaf tenslotte maar weinig soelaas, merkte Swartjes, en hij stond weer voor het raam, veegde met zijn mouw over het beslagen glas, zag de grauwheid aan die over het kazerneterrein lag, de sneeuw-zwangere lucht, de plassen die zich hadden gevormd in de door zware voertuigen veroorzaakte oneffenheden in het asfalt. En nog altijd kringelde van achter de dennen die vettige rookkolom op, oefenmateriaal van oude vrachtwagenbanden.

't Schiet niet op, dacht hij met enig leedvermaak. 't Is ook niet gemakkelijk, zelfgestichte branden blussen...

Achttien was hij en van het mannelijke geslacht. Zoals iedereen die aan die kwalificaties voldeed, was ook hij opgeroepen. Een halfjaar geleden had hij zich moeten melden – een heugelijke, want hoopvolle dag. Al te grote mankementen, geestelijke dan wel lichamelijke, had hij niet vertoond bij de keuring. Die eerste ochtend in Breda – startsein tot een nieuw leven was het geweest, begin van zijn eigenlijke curriculum vitae...

Hij raadpleegde zijn horloge. Alwéér? Hij leek zijn pa wel! Die deed dat ook aldoor. Zijn pa was invalide. De hele dag zat die te kieskauwen in zijn rolstoel en op zijn horloge te kijken, en dat nu al jaren achtereen. Alsof hij op iemand wachtte, op de verlosser, de man met de hamer, of alleen maar op zijn prakje. En als hij dat dan ophad, dan keek hij op zijn horloge of het nog geen tijd

was voor zijn pijnstillers. En daarna keek hij of het al twee uur was, tijd om in bed gelegd te worden voor zijn middagdutje.

Swartjes en zijn zus hadden pa eigenlijk nooit anders gekend dan zo, met die catheters in zijn neus, van die rubberen slangen voor lucht en vocht die er telkens uit vielen. Nooit hadden ze met hem gepraat, hadden hem hooguit wat marmottengepiep horen voortbrengen. Alles thuis had om hém gedraaid, alles moest wijken voor het oude kind. Als pa niet om zijn drankje zat te piepen, dan wel om zijn po, zijn bril, zijn lucht. En ma maar rennen, van de vroege ochtend tot 's avonds laat. En zij niet alleen: iedereen. Iedereen thuis ging gebukt onder de terreur van de rolstoel en allemaal hadden ze met zichzelf te doen, zichzelf, Swartjes, niet het minst.

Geen wonder dat hij niets had geleerd van zijn pa, niet eens hoe je een knoop in je zakdoek legde, en ook op de HBS had hij weinig opgestoken, ook al had hij nu dan zijn diploma op zak. Veel was maar *Spielerei* geweest in Dordt. Hij had wat gelezen, een enkel klassiek boek dat hem het bestaan had doen vermoeden van een hoger leven waaraan je kon deelnemen als je wilde en je best deed. Maar nee, het bleek te hoog gegrepen. Eigenlijk had hij maar wat aangelummeld, ongetwijfeld als gevolg van de te grote vrijheid die zijn moeder hem had gelaten – noodgedwongen, vanwege pa.

Met Kooiker had hij nog wel een goeie tijd gehad. Hun cabaret was populair op school, hun namen berucht bij de conrector die het mikpunt van de lach was geweest. Kooiker inspireerde. Nog geen twintig, maar

meneer had al zijn eigen stamcafé: De Pointer. Vaak spraken ze daar af. De baas van die kroeg had in Korea gevochten en deed er een boksschool bij. Ook daar had Kooiker hem geïntroduceerd. Veel gebokst had hij niet, hoewel Kooiker vond dat hij ‘een goeie timing’ bezat. ‘Dan word ik maar horlogemaker,’ had Swartjes zich ervan afgemaakt.

Ook daaraan dacht hij als hij weer een keer te vaak op zijn klok keek, aan pa én aan Kooiker, maar niet aan beiden met evenveel genoeg. Een lui leventje had hij geleid in Dordt, al met al. Altijd dromerig en tegelijk bezorgd, een beetje bang zelfs, tegelijk zich verzettend tegen de zinnelijkheid, zich wapenend tegen zijn neiging om weg te kruipen. Hij had de schuld voor alle tegenslag niet enkel op zijn slappe opvoeding willen gooien, ook op zichzelf, had niet bij de pakken willen neerzitten, maar was ernstig op zoek gegaan naar gronden waarop je kon besluiten wie of wat je wilde worden, had kortom zijn toekomst in eigen hand willen nemen. Steeds toch had hij dit verzet ook weer voelen verslappen. Dan sloeg de paniek toe en was het Kooiker die hem er weer bovenop hielp, overigens zonder dat deze het zelf besepte. Zoveel viel er ook altijd te beleven met Kooiker. Nooit wist je wat je tien minuten later zou doen of waar je zou zitten. Het ene moment was je aan het biljarten, het volgende moment was je nóg aan het biljarten, maar voor hetzelfde geld zat je met hem in een treincoupé op weg naar Amsterdam, het Rijksmuseum, om er in looppas regenten en provoosten aan je voorbij te zien trekken, stenen pijpen,